

PRAKTIJK

Toetsen analyseren

Er is veel discussie over het belang van toetsen in het basisonderwijs. Citotoetsen en methodegebonden toetsen meten de ontwikkeling van een leerling, maar geven ook de enige objectieve feedback over de effectiviteit van het onderwijs.

Er bestaan twee soorten toetsen om na te gaan of de leerlingen de beoogde leerdoelen bereikt hebben. Citotoetsen en methodegebonden toetsen. Methodegebonden toetsen meten of de leerling de leerstof beheerst die de afgelopen periode aan bod is geweest. Voor leerkrachten is dit meestal een bevestiging van wat ze al wisten. Een goede leerkracht weet wat er in de hoofden van zijn leerlingen omgaat door bijvoorbeeld...

- tijdens en na de instructie te controleren of leerlingen het begrijpen;
- leerlingen geen vinger op te laten steken, maar willekeurig beurten te geven;
- bij de verlengde instructie aandacht te besteden aan begrip en oplossingsstrategieën;
- rond te lopen als de leerlingen aan het werk zijn en te observeren welke aanpak of strategieën ze toepassen;
- gericht de les te evalueren (wat heb je vandaag geleerd?, hoe heb je dat gedaan?, wat wil je nog oefenen?);
- regelmatig na te kijken.

De soep proeven

Als pas aan het einde van een periode wordt geconstateerd dat leerlingen de leerstof niet hebben begrepen, is het te laat om de instructie en de leerstof aan te passen. Hattie (2013) noemt het belang van 'de soep proeven'. Om een goede soep te kunnen maken (een goed resultaat te behalen), moet je die tussendoor proeven (checken of alle leerlingen op de goede weg zijn), zodat je weet welke ingrediënten je moet toevoegen (hoe je je les kunt aanpassen). Het is van groot belang om leerachterstanden te voorkomen en vroegtijdig te signaleren. Remediëren leidt vaak tot demotivatie bij de leerling en tot frustratie bij de leerkracht, omdat tegelijkertijd de methode verder gaat.

Matrix Citotoets

Citotoetsen meten of de leerling de onderliggende vaardigheden beheerst, dat wil zeggen of hij het geleerde ook in andere situaties kan toepassen. Deze toetsen zijn geen beheersingstoetsen en meten dus iets anders dan de methodegebonden toetsen. De Citotoets bevat makkelijke en moeilijkere opgaven. Zo kunnen ook de vaardigheden van leerlingen die meer aankunnen in kaart gebracht worden. Omdat de Citotoets niet door alle leerlingen op hetzelfde niveau gemaakt kan worden, heeft een foutanalyse beperkte waarde. Eerder werd alleen naar het resultaat van de Cito gekeken in vergelijking met de landelijke norm (A-, B-, C-, D- of E-score). Tegenwoordig wordt de groei in vaardigheidsscores uitgedrukt: is de leerling vooruitgegaan in vergelijking met de vorige toets? Deze interpretatie geeft informatie over de ontwikkeling van de leerling. Een leerling die een A-score haalt op de Citotoets kan onvoldoende vooruit zijn gegaan en een leerling met een E-score kan binnen dat niveau sterk zijn gegroeid. Om hier meer zicht op te krijgen, kan kopieerblad 1 'Matrix Citotoets' (zie p. 24) gebruikt worden.

Karen van Kooten

is redactielid van
JSW en zelfstandig
onderwijsadviseur

Citotoetsen meten of de leerling de onderliggende vaardigheden beheerst

© Cito

Lees verder op pagina 26

Matrix Citotoets

Eerder werd vooral gekeken naar het resultaat van de Citotoets in vergelijking met de landelijke norm (A-, B-, C-, D- of E-score). Tegenwoordig wordt de groei voornamelijk in vaardigheidsscores uitgedrukt: is de leerling vooruitgegaan in vergelijking met de vorige toets? Om meer inzicht te krijgen in de vooruitgang van de leerlingen is onderstaande matrix te gebruiken. Vul per subgroep de namen van de leerlingen en hun scores (in percentages) in.

Subgroep	Voldoende vooruitgegaan (volgens beoogde groei in vaardigheidsscore)	Matig vooruitgegaan	Onvoldoende vooruit- of achteruitgegaan
Basisgroep			
Instructiegroep			
Plusgroep			

Toetsresultaten analyseren

Onderstaande vragen kunnen helpen om zicht te krijgen op het eigen handelen en te onderzoeken wat de komende periode anders, meer of misschien juist minder gedaan kan worden. De vragen zijn onderverdeeld in 'Analyse gegeven onderwijs' en 'Analyse op leerlingniveau'. Een heldere analyse is de basis voor de indeling in drie instructiegroepen.

Analyse gegeven onderwijs

1. Pedagogisch handelen: Was mijn pedagogisch handelen (bijvoorbeeld relatie, alertheid, duidelijkheid en voorspelbaarheid, afspraken, hulp) goed afgestemd op de onderwijsbehoeften van de drie instructiegroepen?
2. Heerste er een goed (werk)klimaat in de klas?
3. Verwachtingen: Waren mijn verwachtingen hoog genoeg?
4. Klassenmanagement: Maakte de organisatie in mijn klas het mogelijk dat ik effectief onderwijs kon geven (inrichting klas, looproutes, beschikbaarheid materialen, regels)?
5. Didactisch handelen: Was mijn instructie effectief? Was mijn didactisch handelen goed afgestemd op de onderwijsbehoeften van de drie instructiegroepen?
6. Leertijd: Heb ik voldoende effectieve leertijd besteed aan dit vak?
7. Leerstofaanbod: Heb ik alle lessen gegeven (en geen lessen overgeslagen)?
8. Doelen: Had ik overzicht over de doelen van deze periode (leerlijn)? Waren mijn leerlingen op de hoogte van de doelen? Heb ik ze medeverantwoordelijk gemaakt voor het behalen van deze doelen?
9. Voorkennis: Waren er hiaten in de voorkennis van mijn leerlingen?
10. Verlengde instructie: Heb ik een kwalitatief goede verlengde instructie kunnen geven?
11. Zelfstandig werken: Kunnen mijn leerlingen goed zelfstandig werken?
12. Zijn de ouders betrokken? Ondersteunen de ouders het leren op school?

Analyse op leerlingniveau

1. Is de leerling gezond? Is het gehoor- en/of gezichtsvermogen goed?
2. Heeft de leerling alle lessen gevolgd?
3. Voelt de leerling zich prettig in de groep? Hoort de leerling erbij?
4. Heeft de leerling voldoende zelfvertrouwen om te leren?
5. Zijn de werkhouding en motivatie voldoende bij dit vak?
6. Zijn er *geen* hiaten in de leerstofbeheersing?
7. Past de leerling de strategieën goed toe?
8. Zijn de basisvaardigheden voldoende geautomatiseerd?
9. Past de leerling de juiste aanpakstrategie toe (plannen, uitvoeren, controleren, reflecteren)?
10. Heeft de leerling *geen* leerstoornis?
11. Is er sprake van een stabiele stimulerende thuissituatie en sociale omgeving?

Twan Wiermans

↑
Je kunt
toetsresultaten zien
als startpunt voor
de indeling in drie
instructiegroepen

Vervolg van pagina 23

Door de namen en percentages in de drie niveaugroepen te zetten, krijg je als leerkracht zicht op de groep als geheel: welke niveaugroep is goed, voldoende of onvoldoende vooruitgegaan? De normen hiervoor verschillen per school en moeten op teamniveau vastgesteld worden. De invloed die je als leerkracht hebt op de prestaties van leerlingen is groot. Om die reden is het goed om aan de hand van de Citoscores na te gaan wat je als leerkracht hebt gedaan (of niet hebt gedaan), waardoor je kunt inschatten hoe het komt dat de leerlingen de toets op een bepaald niveau hebben gemaakt. Een goede analyse van de afgelopen periode kan handvatten geven voor het onderwijs in de komende maanden. Als de verantwoordelijkheid van de Citoscores alleen bij de leerlingen gelegd wordt ('dit is een reken-zwakke groep', 'deze leerling is niet goed in rekenen' of 'deze leerling heeft heel erg haar best gedaan'), dan onderschatten we de invloed van de leerkracht.

Eigen onderzoek

Toetsresultaten zijn geen leerlingkenmerk, of zoals Hattie (2013) zegt: 'Natuurlijk gaat de beoordeling over de leerling, maar de kracht van de interpretatie en de consequentie van de beoordeling zijn vooral in handen van de leerkracht. We moeten het hebben over (...) beoordeling als feedback voor leerkrachten.' De belangrijkste vragen zijn:

- Wat valt je op als je de verdeling van de groep bekijkt?
- Waar ben je tevreden over? Wat heb jij gedaan om deze resultaten te behalen?

- Waar ben je niet tevreden over? Wat ga je de komende periode anders, meer of minder doen om ervoor te zorgen dat de resultaten beter worden?

De vragen op kopieerblad 2 (zie p. 25) en onderstaande handreikingen kunnen helpen om zicht te krijgen op het eigen handelen en te onderzoeken wat de komende periode anders, meer of misschien juist minder gedaan kan worden. De vragen zijn onderverdeeld in 'Analyse gegeven onderwijs' en 'Analyse op leerlingniveau'.

Analyse gegeven onderwijs

- **Pedagogisch handelen.** Een goede relatie tussen de leerkracht en de leerlingen is het fundament van alles wat in de klas gebeurt. Als de relatie niet goed is, zijn leerlingen minder geneigd om goed naar de instructie te luisteren. Dit heeft weer een negatieve invloed op de leerprestaties.
- **Klassenmanagement.** De overgangen tussen de lessen kunnen momenten zijn waarbij leerlingen de ruimte nemen om te gaan praten of lopen. En als de leerkracht lang moet wachten voordat hij weer door kan gaan met de les, gaat veel effectieve leertijd verloren. Een toename in onderwijstijd leidt tot betere leerresultaten (Marzano, 2010).
- **Didactisch handelen.** Iedere methode is geschreven voor een gemiddelde groep met gemiddelde leerlingen. De methode kan om die reden nooit helemaal aansluiten bij iedere groep. De professionaliteit van de leerkracht is dat hij de lesstof in de methode aanpast aan zijn groep.

Analyse op leerlingniveau

Kenmerken van de leerling zijn de belangrijkste bepalende factoren voor schoolprestaties. De negatieve effecten daarvan kunnen echter door de school positief beïnvloed worden (Marzano, 2010). Het is belangrijk om toetsresultaten te zien als een startpunt voor het verbeteren van leerprestaties (Fullan, 2010). Een goede analyse is de basis voor de nieuwe indeling in drie instructiegroepen en draagt bij aan onderwijs dat nog beter aansluit bij de onderwijsbehoeften van de (individuele) leerlingen.

LITERA
TUUR!

- Fullan, M. (2010). *All systems go*. Thousand Oaks: Corwin press.
- Hattie, J. (2013). *Leren zichtbaar maken*. Uitgeverij Abimo/Bazalt.
- Marzano, R.J. (2010). *Pedagogisch handelen en klassenmanagement*. Vlissingen: Bazalt.